

IV. Sporočilo

o delovanji slovenske Matice v Ljubljani

od 1. julija 1868. l. do 1. oktobra 1869. l.

Po zapisnikih sestavil

Anton Lésar,

odbornik in tajnik.

XII. skupščina Matičinega odbora

15. oktobra 1868. l.

Vrsta razgovorov.

1. Prebere in potrdi se zapisnik XI. odborove seje in IV. občnega zbora.
2. Poročilo o društvenem računu, podanem IV. občnemu zboru.
3. Tajnikovo sporočilo.
4. Volitev prvosednika, njegovih dveh namestnikov, blagajnika, pregledovalca društvenih računov in dveh ključarjev.
5. Razgovor, kako bode s tajništvom v prihodnje.
6. Razgovor o podpori, ktere dramatično društvo prosi 300 gold. za vsako leto.
7. Razgovor o najemu sobe za Matičine knjige.
8. Odsek za izdavanje knjig bode poročal:
 - a) o slovenskem atlantu;
 - b) o Schödlerjevi knjigi „Buch der Natur“;
 - c) o slovensko-laški slovnici;
 - d) o slovenskem zidarju;
 - e) o Vodnikovih poezijah.
9. Odsek za nabiranje národnega blagá bode poročal o svojem poslu in o St. Vrazovi literarni zapuščini.
10. Nasvetje posameznih odbornikov.

Prvosednik dr. Toman prične sejo pozdravljaje pričujoče odbornike (Bleiweis, Costa, Vončina, Pogačar, Lésar, Solar, Vavrú, Marn, Zupanec, Papež, Praprotnik, Vilhar) ter zahvaljevaje se za dosedanj prijazno podporo obžaluje, da ni mogel tolikanj delati za Matico, kolikor bi predsednik moral in bi sam tudi rad. Branile

Raziskavanja

na polji staroslovanske mythologie.

Spisal Davorin Trstenjak.

Predgovorček.

Ker so mi obilni posli svojega poklica letošnje zimo ni dopuščali nadaljevati raziskavanja na polji staroslovanske zgodovine, ktere sem v lanskem letopisu začel razglašati, tako sem iz svojih rokopisov poiskal dodelan mythologičen pretres, kterega slovanskim učenjakom priporočujem v dobrovoljno razsodbo. Rad bi bil priložil tudi obrazce, ali pridejo predrago našemu še mlademu literarnemu zavodu.

Ker doslej me ni še nobeden kritičen preiskovalec zgodovine nekdanjih Noričanov in Panonov prepričal, ka bi ne bi bili Slovani, zato imam spomenike nerimske, koje hranita Norik in Panonia za slovanske, ali ako hočeš za slovansko-rimske, ker symbolika spomenikov ni nikdar čisto rimska, nar manje pa keltička, ako jo primerjavam z symboliko, kakoršno najdem v pravi domovini Keltov — v Gallii in Helvetii. Znam, da se o mojih preiskavah celo med slovanskimi učenjaki različno sodi, ali vse, kar se je pisalo zoper nje bodi si od domače ali tuje strani me ni moglo odverniti od trdenj, da so tam, kjer Slovene najdemo v historični dobi — izuzemši zemljo Hrvatov-Srbov starodavno Trakijo, Moisiej, Dalmacijo itd. že

tudi stanovali v predhistorični dobi; toda v zapadni Panonii, po vsem Noriku in Karnii. To mitologično razpravljanje bode gotovo odjemalo marsiktere dvombe, pomisliske in odstranjevalo presodo. Dasiravno ono, kaj pišem o Herodotovih Hyperborejcih ostane še zmirom problematično, ipak ni neverjetno. Ker sprožujem marsiktero novo idejo o staroslovanski mythologiji in pojasnujem različne symbole, smem upati, da dobrovoljen bralec bode mi vsaj velik trud, ki sem ga imel primerjaje mythologične symbole skoro vsih izobraženih starodavnih narodov se slovanskimi, radovoljno priznaval. Srečnejši in ojstro umniši preiskavalci pa gotovo bodo med plevlom tudi marsiktero čilo zrnce našli.

Na Ponikvi v dan sv. Cyrilla i Methoda 1869.

Pisatelj.

I.

O symboličnem pomenu ribe sploh in ribe pliskavice (delfina) posebej na spomenikih nekdanjega Norika in Panonie.

Na spomenikih, ktere nahajamo v nekdanjem Noriku in zapadni Panonii, vidimo symboličke predstave, ktere zastonj iščeš po spomenikih drugih pokrajin starega rimskega sveta. Posebno ribe nahajamo v zavezi z ptičijmi telesnimi deli, kakor postavim z kljunom, perotama, prikazen, katere nam nobedna symbolika starega sveta ne razodeva.

Pretresimo, kaj je riba v starih mythih symbolizovala.

Riba je bila zavoljo svoje plodnosti erotičen symbol, in za tega voljo bogu ljubezni Erosu, in pa syrski boginji posvečena. (Movers, die Phoenizier I. B. str. 308, slike glej pri Münteru: Religion der Babilonier, Tafel I. fig. 8.) Na nekem basreliefu hranjenem v britiškem muzeji vidiš Amora in Psycho v postelji, pred njima mizo, na kateri riba leži (Millin, mythol. Gallerie (nemško izdanje) Taf. 45. Nr. 199). Tudi indiški Kama bog ljubezni ima ribo kot grb v svoji zastavi, in ravno tako Maja — mati stvari (Bernd, das Wasserwesen str. 246 Tafel 15, 21, 23). Sem tudi spada mythus, da se je Aphrodite boginja ljubezni in zakona spremnila v ribo, in tako ušla preganjanji Thyphonovem (Ovid, metamorph. V., 331 Engel, Kypros, 2 B. str. 288).

Da so v egyptovskih grobih našli ribe tudi kaže na proplajanje (Fortpflanzung) in večno življenje duše; in riba je toraj bila častena kot symbol življenja in proplajanja pri starih Egpčanih (Schwenck, Mytholog der Egyptier, str. 225)*. Mnogostrana in dosti pomembna je symbolika ribe kot vodne živali, in ribe izrazujejo, kakor Haupt (v svoji „Zeitschrift für Alterthum“ 7. B. str. 19) lepo reče: „die lebendigen Verkörperungen des Wassers, die geheimnissvoll und stummwirkende reiche Macht dieses Elementes“. Pri prazniku, ktereга so obha-

*) Schwenck (Sinnbilder str. 121) piše o ribi: Ein Sinnbild des Wassers war der Fisch, da man ein geeigneteres nicht ersinnen konnte, und weil er das Wasser darstelle, diente er auch zum Sinnbilde der Fruchtbarkeit und Fortpflanzung, welche dem Wasser zugeschrieben werden.“ Pis.

jali Rimljani v mesecu Augustu v čast boga ognja Vulkana so žrtvovali ribe, da pomirijo skoz prebivavce mokrega elementa moč ognjenega duha (Hartung, Religion der Römer, 2 Th. str. 109.).

Riba je dalje kot vodna stvar symbol oblasti čez morje, in ker je voda čist živelj, ter je v njej prebivajoča riba zadočila svet in božansk pomen. Finci, kateri skoro od samih rib živijo, so imeli posebnega ribjega boga Ahti imenovanega, kterega nar večje blago in bogastvo so bile — ribe (Castren, Vorlesungen über finnische Mythol. übersetzt von Schiefner, str. 75, 79, 82).

Ko je indiški bog Višnu pravičnega Satjavrata rešil iz povodni se mu je prikazal v podobi ribe; in Dagon božanstvo Philistejcev je imel podobo ribjo, ravno tako kaldejski Oannes, kterega povest vsaki dan iz morja priti da v Babylon za zakonodavca in učitelja (Layard, Niniveh, übersetzt von Meissner, str. 424). Tudi gerškemu Merkurju je v mestu „Pharac“ bil ribnik posvečen, iz katerega ni smel nobeden človek ni edne ribe potegniti (Pausan. VII., 22). V keršanski symboliki se pod ribo večkrat Kristus predstavlja in tudi Kristjani se velijo: „pisciculi“, ribice.

Nahajamo še vero, da so v Lycii imeli posebne ribje preroke, kateri so iz prikazen nekterih rib vedežvali. Tudi stari Esthi (Litevci, Prusi itd.) so prerokovali iz ribjih mrež (Eckermann, Lehrbuch der Religionsgeschichte, 4. B. 7. Abth. str. 152.)

Ribe toraj nahajamo 1. kot symbol erotišen pri Gerkih, Indih in Assyrijanih; 2. kot symbol plodnosti, proplajanja in življenja pri Egypčanih; 3. kot symbol vode pri vsih starih narodih in 4. kot prerokovalne živali.

V slovanskem basenstvu je riba tudi bila symbol plodnosti. Češka narodna povest pripoveda, da je žena nekega kralja bila nerodovitna, zategavoljo je kralj onemu veliko plačilo obljubil, kateri bi nerodovitnost kraljičino odpravil. Pride staro bable, in kraljici da zlato ribico, to je mogla pojesti, na to postane blagoslovljena, in rodi neskončno zalega fantiča. (Milenovski, Volksmärchen aus Böhmen, str. 1.)*)

Na norenskih spomenikih najdemo ribe s sokolovim ali jastrebovim kljunom, in sicer nad solnčno glavo, ker sokol in jastreb sta solnčna symbola, ter more riba spadati v

*) Na sobotski gori v Slezkem, kjer se je častilo božanstvo: „Sobot“ so našli med drugimi kamnatimi starotinami tudi ribo v znamenje, da je starim Slovanom ta žival v njihovem verskem častju tudi služila za symbol. (Glej Wagner, Handbuch, stran 763.) V Azii pri Semitih je bila po Schwenck-u (Sinnbilder 122) „eine Fischform der grossen Lebensmutter, Attargatis, Derketo, um deren willen die Syrer das Sinnbild der Fortpflanzung so heilig hielten, dass sie durchaus keinen Fisch essen durften.“
Pis.

častje solnca. (Sliko glej pri Muharju: Geschichte der Steirm. Tafel IV. Fig. 8.) Dalje ribo nahajamo zvezano z konjem krilatim. (Muchar l. r. Tafel 6. Fig. 10.) Konj je symbol solnčnih bogov, toraj krilat konj končajoč se v ribo pričuje, da riba je ozko združena s solnčnim častjem. Sopot vidimo ribe v družbi jastreba in beršljena — symbola veselja, življenja, sreče in zdravja. (Muchar l. c. Tafel XII. Fig. 9), dalje združeno z turom, kterege v ribo se končajoč mladenec za roke derži (Muchar l. c. Tafel 18, Fig. 29). Na Koroškem so našli spomenik, na katerem je obražen krilat bik končajoč se v ribo.

Ker je bik tudi slovansk solnčen symbol, ter sopot smo prepričani, da riba je ozko združena s slovanskim solnčnim častjem.

Sadaj moramo pogledati, ali tudi v severnoslovanski mythologiji najdemo ribo kot attribut solnčnega boga. Mi v severnoslovanski mythologiji zademo na božanstvo, katero na ribi (okunu, ukunu, osterži) stoji. Zato toliko rodbinskih imen slovenskih Ojsterž, Ukun, tudi na celjskih rimskoslovenskih kamnih najdeš večkrat ime: VCVNIVS. v edni roki derže kolesce, v drugi kotlič vode, iz kterege cvetje visi.

Veli se to božanstvo Kroto, nemški letopisci so ga popačili v Krodo. Imenuje se scer v Bothovi kroniki kot saksonsko božanstvo, ali vsi kritični nemški mythologi očitno rečejo, da to božanstvo v nemško mythologijo ne spada, in da je bilo slovansko. Posebno kritični Schwenck, kateri ni lahko-veren, se poganja za božanstvo, in njegovo bitnost prav resnično razlaga s sledečimi besedami: „Auf einem Fische steht Krodo, also auf dem Sinnbilde des Wassers, und hält ein Wassergefäß in der einen Hand mit Blumen. Die Deutung beider Gegenstände ist leicht, und ihre Beziehung zu einem Gott ergibt sich von selbst. Soll die Blüthe kommen, so ist Feuchtigkeit nöthig, und wenn einem Gott die Blüthe durch Feuchtigkeit hervorgelockt und genährt zugeschrieben wird, so ist derselbe ein Gott, welcher auf Wachsthum und Gedeihen wirkt. Nun fragt es sich ob das Rad, welches er in der andern Hand hält, damit im Einklange stehe, oder doch stehen könne, und diese Frage lässt sich allerdings bejahen. Die Sonne fährt am Himmel hin, und wir finden darum das Rad als Sinnbild des Sonnenlaufes*) gebraucht.

*) Pri kresih še dan današnji slovenski fantje goreča kolesca potakajo iz brega ali pa v zrak mečejo kričaje: Let', kolo let', svet' Kreso svet'. Nork piše o kolesci: „Das Rad in den Händen des Sonnengottes ist Zeitsymbol am Sonnenwendtage, und wird noch heutzutage brennend über den Berg hinabgerollt. Kot kolo so si solnce tudi stari Indi mislili: primeri iz Rigvede „adhi šnuna brhatá vartamānam“ pri Kuhu: Herabkunft des Feuers bei den Indogerm. pag. 96. (confer. Nir. III. 22) „vi vartete āhani čakriyeva“.

In Krodos Hand kann also das Rad den Lauf der Sonne bezeichnen, und der Lauf der Sonne ist für Wachstum und Gedeihen nicht weniger wichtig, als die Feuchtigkeit. Da wäre denn nichts, was irgend aus dem Kreise der mythologischen Sinnbilder träte, oder sich nicht leicht zusammenfügte, so dass, also aus der Sache selbst kein Grund für ihre Verdächtigung hergenommen werden kann. Wenn wir jedoch den Krodo als einen slavischen Gott gelten lassen, so ist es nicht so leicht zu bestimmen, welcher Gott er eigentlich gewesen sei. Wir sehen ihn mit Saturnus verglichen, und soll das nicht ganz gedankenlos geschehen sein, so musste er als ein Gott des Segens mit dem Erntegott der Römer verglichen worden sein, denn was sonst von Saturnus angegeben wird, kann gar nichts mit dem, was wir bei Krodo angegeben sehen, gemein haben. War also Krodo ein Segensgott, der die Blüthe brachte, die der Feuchtigkeit bedarf, weil er ein Herr des Wassers war, oder beherrschte er den Lauf der Sonne? Das Letztere ist wahrscheinlicher, denn wer das Sinnbild des Sonnenlaufes in der Hand hält, ist wohl ein Gebieter oder Beherrscher dieses Sonnenlaufes. Setzt er den Fuss auf das Sinnbild des Wassers, so bezeichnet das doch nicht nothwendig, dass er das Wasser beherrscht, sondern es kann auch ausdrücken, dass seine Wirksamkeit mit dem Wasser in Verbindung steht, oder auf demselben beruhe, und das Wassergefäß in der Hand kann, weil es mit Blumen gefüllt ist, bedeuten, dass Krodo die Blumen nicht ohne Wasser würde verleihen können“ i. t. d.*) Tako Schwenck, (Mythol. die Slaven, 185.), in dobro jo je zadel; norenski spomeniki potrdujejo njegovo razlago. Tudi na tih je solnce zmirom z vodo združeno. Ribe z jastrebovimi kljuni, levi končajoči se v ribo, tur krilat končajoči se v ribo, konj krilat končajoči se v ribo, vsi ti simboli solnčnega boga izražujejo zmisel, da solnce brez mokrote nemore rasti in plodnosti uzročiti. Zato s solnčnimi prazniki o mladoletju (Turicah) o Kresu vidimo vsikdar tudi vodno častje združeno (Namerskanje, **) Oblevačko, Kupalo).

*) Kakor bodemo dalje dole čuli so Krota primerjali s Saturnom. Božanstvo enako Saturnu so tudi častili Slovani v istočnem Holsteinn (Wagrii) in Meklenburgu (Abadriti) ker po Widukindu (III, 68) je vojvoda Herimann iz meda zlitiga „Saturna“ svojim vojščakom poklonil za veliki „spectaculum“. — Kroto se je tudi velil: Seater = Sejater, iz sejem, in s suffiksom: ter primeri prijater. Da riba je v mythološki kultu severnih Slovanov imela svoje mesto, pričujejo verozakonske starotine na gori Zobten (Mons Sobotus) v Silezii, kjer v kapeli sv. Joaneza po Wageneru (Handbuch pag. 763) je med drugimi živali, kateri v solnčno častje spadajo, tudi viditi riba.

**) O merskanji (Anspritzen) poškoplenji beri obširnše pri Hanušu: Bajel. Kalendař stran 58, 130, 180. Korenika je sansk. merš, irrigare, conspergere.

Ali zakaj te symbole nahajamo na grobnih kamnih? Tudi to vprašanje se lahko reši. Vidili smo, da je solnčen bog po veri starih Slovanov tudi sodnik mrtvih, da duše umerlih so v podobi ptičov izletale iz trupel, in mogle črez vodo se peljati, zato so mrtvim v roke dajali 5 denarjev, da plačajo brodarja črez vodo v kraljestvo Černoboga, Radegasta **Imara**.

Sadaj zapopadamo, zakaj večidel norenski spomeniki nam predstavljajo solnčne symbole, ker ti spomeniki so večidel v spomin mrtvim postavljeni bili, in kakošni simboli bi bili na grobnih kamnih prikladniši, kakor oni, kateri spominjajo na **boga mrtvih?**

Hodimo nazaj k božanstvu Krotu, ter bodemo tudi našli, da je tudi njegovo ime čisto slovansko. Že Schwenck je opominjal na besedo kert, misliti, in ni se blodil.

Korenika imena Krot je: kart, scindere. Iz te korenike so se v sanskritu rodile različne besede poznamovanja za orodja na primer: karntanikâ, nož, kartari = culter, karnatala, karntatra, črtalo, plug.

V slovanščini imamo: kratiti, metathetiški za kartiti, truncare, odsekati, črtati, črta = brazda, črtalo, das Pflugmesser. Učeni Pictet še prav reče: „Es stammt aus der Wurzel kart auch der slawische Name des Maulwurfs als grabendes, pflügendes Thier“; — bulg.: k'rt ruski po methatezi: krot, poljsk: kret, česki: kert, litevsk: kartoju, plužiti, kartokle, die Reude am Pflug (glej Pictet v Kuhnovi, „Zeitschrift für vergl. Sprachforsch.“ VI. 180, 181.)*)

Krot toraj pomenja: sekač, rezar, orač, plužar, in ta je solnčen bog o mladem letu, ker s svojimi žari razreže, razseka zmeržnjeno zemljo, zato ima tudi bodež in sekiro za attribut; pa tudi ko se njegovo kraljestvo začne, orači hitijo na njive, in le on združen z vodo pospešuje rast, pokliče cvetje iz zemlje, in zato ima tudi ribo symbol plodnosti in vode za attribut. Ž njim se vjema „invictus Chartus“ slovenskih Panonov, kateremu je v Nevodunu bil postavljen spomenik,**) in priimek „invictus“ ktereга posebno solnce ima, potrduje,

*) V staroterški fari blizo slovenjega Gradca, kjer več rodbinskih imen po častji paganskih božanstvi nastavših nahajamo, kakor postavim: Krakor, Kruk, Marot, Perunik, Namis, Mikek, Vedé itd., živi tudi kmet z imenom: Kurtev = Kurtel po domače: Ajdnik!! V tem imenu vidimo stopnenje a v u. Kakor v imenoma: Krakor in Kruk, slednji se veli po domače: Kačnik, spomni se na kačo — sán, pozoja, ktero je Krok ubil. — Drugi kmet pa se piše: Ajdnik in domače ime je Kurtel. Ime je se tudi ohranilo pri polabskih Slovenih: Krito, ime kralja, ker je v onem narečji o = i primeri Kriki = Kroko.

***) Zavoljo Charta sem jaz imel dolgo polemiko z g. Knabeluom. On mene s svojimi dokazi ni prepričal. Na moje poverjenje da se ligirani j

da je Kart — Kroto bil bog — solnčen, kateri je varh oračev, in pri Indih se Rama solnčen bog naravnost veli: Halabarth = Holobor, Pflugträger, Halajudha, der mit dem Pfluge kämpfende, in v rokah drži med drugimi solarsko-agrarskimi simboli tudi plug.

Poznali so ga tudi stari Čehi. Wacerad, kateri je Radihosta (Radegasta) imel za Merkura imenuje Radihosta sledivši latinsko genealogijo za vnuka Kirtovega. Ker je po rimski mythologiji bil Merkur sin Jovov, in Jupiter sin Saturnov, ter je sopet to znamenje, da je Kirt opravljal službo enako s Saturnovo; mi pa smo že gore čuli, da so Krota nemški letopisci primerjali s Saturnom, in to celo pravično, ker Saturnus ni bil izvirno druga kakor bog žetve italjskih plemen (Macrob. Satur. I., 10, Eckermann, Handbuch der Religionsgesch. II., 13). Tudi ostroumni Gerhard piše, da je Saturn: „der zum Licht hervordrängende Schützer der Saat und des Landbaues.“ (Griech. Myth. II. 273.) Nar izvirniša oblika je: Saaiturnus, in Hartung in Schwenck ime izpeljavata iz: serere, seges, kar za seves in sejes stoji, slov.: sejati, setva. Satus stoji za: saëtus, in Saturnus za Saëturnus, zavoljo suffiksa opominja učeni Ritschl na: Juturna, diurnus, nocturnus (glej obilniše v „Zeitschrift für vergl. Sprachforsch.“ IV. 61). Saturna pa Wacerad še tudi imenuje Sitivrat. Tudi to ime se ujema z božanstvom pluženja in sejanja. Grimm je mislil na sito, Sieb, toraj Sitivrat, der Siebdreher, kar bi celo prilično poznamljovanje za mladoletnega solnčnega boga bilo, kateri stori, da se po njivi sito vrti. Ali vtegnilo bi Sitivrat tudi pomenjati božanstvo, katero setvo povrača in siti stati za sêti, toraj Sitivrat = restitutor segetis.

Mismo toraj našli, da sta Kart, Kert, Kirt in Sitivrat solnčni božanstvi pluženja in sejanja, toraj modifikaciji Radegostovi. Radegast kot solnčen bog pa

ne bere zmirom kot RI. in, da je tudi mogoče berilo: Chairto, in ker se v epigraphiki rimski ai za ae rablja, ter se tudi lahko bere: Chaerto, mi g. Knabl ni besedice odgovoril. V Novicah (leta 1859 str. 43 itd.) sem rekel da je Kart, Kert vtegnilo biti priime Perunovo. Ker sem v Triglavu solnčnega boga našel, ter tudi ne trdim dalje, da bi Kart bil Perun, in tukaj pomoto popravim. Blizo Nevođuna nahajamo tudi kraj Krakovo in Kartelovo, kar na solnčno častje opominja. Omenim še mimogrede, da gosp. Knabel sam ni dosleden z berilom ligovanega R. Na pfaunberžkem kamnu je našel besedo: BꞤT. in to on bere: BRITTONVM (glej Mittheil. des hist. Vereins für Steierm. VIII. Heft, str. 86); zakaj pa ni Birtonum, ako je Ꞥ zmirom = RI? Dragi gospodine v ligaturi ni železnega pravila in železne postave, kakor sem vam na rečenem mestu dokazal, in se tudi Vi sami ste prepričali. Kart, Kert še boče toraj zmirom veljal za slovenskega boga, in Panoni in Norenci za Slovane. Podirajte moja trdenja, zakaj ste obmolknili?

ima sledeče symbole kakor: leva, konja, jastreba, tura, on je posebno bog plodnosti, za katero pa tudi treba vode, zato vidimo njegove symbole zmirom združene z ribo symbolom vode.*)

Ali na norenskih spomenikih mi vidimo solnčne symbole večidel združene z ribo pliskavico — delfinom (morsko svinjo), kaj dela delfin v družbi solnčnega boga?

Delfin je na morju to, kar konj na kopnem, zato je symbol morskega boga in morske oblasti (Böttiger, „Ideen zur Kunstmythol.“ 2. B. ed. Sillig str. 330, 335, 338), in tudi ladjam so davali delfinsko obliko. Delfin je symbol morskega boga Poseidona, kterega so obraževali ali delfina v roki deržečega, ali pa na delfinu počivajočega, zato Welker (Griech. Myth. I. 500) prav piše: „Der Delphin hat bei Apollon keine andere Bedeutung als bei Poseidon und den Nereiden. Wenn er das Schiff umspielt ist die Seefahrt die schönste.“ (Maffei, gemme antich. P. II. Nr. 32), in na denarjih vidiš utemeljitelja mesta Tarasa, sina Poseidonovega na delfinu jahajočega. V sanskritu pomenja taras, val, fluctus.

Posebne lastnosti delfinove so: priljudnost, prijaznost in ljubezen in Plutarch, Aristoteles (IX. 35), Plinij (Hist. natur. IX. 8), Aelian (II. 6., VI. 15) in Pausanija so nam več prikladov iz starih časov popisali, kako so delfini z ljudmi prijaznost sklenoli, in v prijaznosti živeli.

Bog solnca pa je *καταξοχίης* bog priludnosti in prijaznosti, saj celo po tih lastnostih ima pri Slovanih ime: Rade-gast, Radogost, Radihost, Radolj, Raduh, Radomer, Radoslav itd. Našli bi toraj eden vzrok, zakaj je delfin združen s solnčnim bogom.

Iz priljudnosti in prijaznosti delfinove je izišel njegov erotišen pomen, in zapletli so ga toraj mythologi v lubičkanje bogov in ljudi. Na starih denarjih vidiš večkrat Amora in boginjo ljubezni na delfinu jahati, ali se na kolah peljati, ktere delfini vlečejo (Maffei, gemme figurate,

*) Na darivni skledi Radegastovi poleg Radegastovih symbolov kot krona-nega jastreba, kebra, psa, (symbol Radegastov kot Černibog) tudi nahajamo polža, toraj sopet symbol mokrote, vode. Za polžom je napis: Japan. Že sem rekel da mi v slovenščini poznamo besedo: japa, pater, et taurus in da prvotno ime pomenja: gignens, toraj Japan = gignens, der Erzeuger, ploditelj, roditelj. Za roditev pa ste potrebni voda in toplota, zato ime Japan stoji za polžom symbolom vode, mokrote.

Bik Čivi posvečeni se veli: Apen paču = apen pecus. Klenker piše, da Apen pomenja pater, progenitor (glej Creuzer Symbol I., 613 I. izdanje) Lušturo — morskega polža ima tudi indiški bog Kršna za atribut (Sonnerat tab. XLV.) Vedni roki pa drži solnčno kolesce: Müller (Glauben der Hindu 599) imenuje ta symbola: Das Bild von Wasser und Feuerverein. Japan vtegne tudi pomeniti: aquarius od apa prejo — tovano: japa, voda,

Tom. III. Nr. 17. *Pittura d'Ercolano Tom. I. Tav. 36*). Na poroki Thetide z Peleom jaše bog ljubezni na delfinu, in Poseidona nese delfin k svoji ljubljeni Amphitriti.

Pri severnih Slovanih je solnčni bog tudi bil bog ljubezni zato ima napis: rači, to je: miluje, on je toraj: Milbog, in tako bi vtegnil sopet delfin tudi v slovanskem basenstvu kot symbol ljubezni čislani biti in tako v družbo solnčnega boga priti.*) Zavoljo svoje priljudnosti, pa še je delfin**) pri starih tudi veljal za dušonošca v deželo blaženih, in na umetnijskih predstavah nahajamo „urno“ nošeno od delfina, in Psycho na ladji, katero delfini vlečejo (*Winckelmann descript. des pierres grav. du Baron de Stosch. Cl. II. Nr. 900*).

V slovanskem basenstvu pa je solnčni bog, bog raja, pa tudi podzemeljskega sveta, v kterega so duše mogle čez vodo peljati. Tako bi nov uzrok našli, zakaj je delfin s solnčnim bogom tako ozko združen. Ali mi še nahajamo druge uzroke. Po veri starih Slovanov je solnčni bog vsako večer se vtonil v morje, na katero podzemeljski svet mejaši. V podzemeljskem svetu je ponoči opravljal službo sodnika mertvih, in drugi dan je sopet iz morja vstal, zato ruska narodna povest pripoveda, da si solnce in mesec vsako jutro obličja v morji omijeta, in tako zmirom lepo in jasno svetita. (glej Hanuš, *Wissenschaft des slaw. Mythi* 201), in stari sorodni Prusi so morje imeli za mater solnca. Symbol morja pa je delfin, toraj nov uzrok, zakaj je solnčni bog združen z delfinom.

Ali mi smo čuli, da je Radegast tudi bil bog kupčije,***) ker ga Wacerad ednačuje z Merkurom. Kot boga brodarjev tudi nahajamo gerškega solnčnega boga Apollona, kateri se za tega delj velel Delphinios, in ima delfina za atribut, kateri pri Apollonu, kakor ostroumni Welcker (*griech. Götterlehre, I. 500*) piše, nima drugega pomena, kakor pri Poseidonu in Nereidih. Kadar delfin okoli ladij plava, je brodarija nar lepša in prikladniša, in znano je, da so severni Slovani bili tudi kot kupci glasoviti na kopnem in na morju.

*) Sme še se tudi misliti na delfinovo ljubezen do godbe in petja, kterega varuh je tudi solnčni bog.

**) Gotovo tudi pri starih Slovanih, ker v mogilah severnih Slovanov so našli urne, ktere so bile napolnjene z ribjimi luski (*Fischschuppen*) (*Beckmann II., str. 365. 372.*)

***) Helmold in Adam bremski omenjata, da so polabsko slovanski trgovci prvle, kakor so se podali na morje solnčnega Boga Svetovita vprašali za srečo in mu darovali dare, tudi, kadar so se povernili. Med sekovskimi spomeniki vidimo tudi solnčnega boga z bodežem, sulico, škitom in poleg njega ladjo. Ladja ima ravno takošno podobo, kakor ladje kranjskih brodarjev na Savi, u sredini stoji utica, prednja stran ladje pa je vpogjena, glej Muchar, *Gesch. der Steierm. I. B. Abbild Taf. 16, fig. 644.*

Po učenem Prelleru pa je Apollon delphinios: „das Bild eines mächtigen Schutzgottes zur See, der das Gewölk zerstreut und die Fluthen sanft beruhigt, mit dem dieser Bedeutung ganz entsprechenden Symbole des Delphins, welcher im Mittelmeere bei warmer Jahreszeit und heiteren Wetter in grossen Schaaren auf der Meeresfläche zu erscheinen und sich in den Wellen zu tummeln pflegt.“

Zato vidimo na volcentinskem verču sadaj v vatikanu hranjenem, — Apollona, kakor sedi na trinožji prebiraje lyro, na herbti noseč tulnapolnjen s strelami iz morja, po katerem delfini plavajo, vstajati. Na krajniku vrča še razun ribe pliskavice (delfina) se tudi vidita: keber in tri ukuni (osterži),*) na katerem tudi kakor smo čuli je stal solnčni bog Kroto — Kart, Krt. (Sliko glej: Raoul Bochette monumens ineditis Planch LXXIII. Welcker, „Rheinisches Museum“ II. 153.)

Pa vtegnil bi me kdor vprašati, kje imaš dokaze, da je solnčen bog tudi v mythologiji severnih Slovanov imel pliskavico za attribut. To se da dokazati. Med retranskimi starotinami je rajni Kollar našel Radegasta v podobi pliskavice s turovo glavo (Krolmus, posledni božiče Černoboha, str. 15), nov dokaz za autentičnost tih starotin.

Posebno lepo sliko slovanskega solnčnega boga vidimo na ednem sekovskem spomeniku. Bradat junak z obilnim vlasovjem na plečah z jastreбивoma perotama derži vedni roki na palici rog, (lušturo morskega polža) v drugi pleterčico sadja. Od popka izhaja v konjske noge, po tem pa v delfinov rep, na repu se vidi odlomek ženske podobe. Knabel je rekel, da je to „tritonischer Fischcentauer“. (Sliko glej pri Mucharu, Gesch. der Steierm., I. B. Abbildungen Tafel 14. fig. 25.) Poslušajmo ali je Knabelnovo trdenje resnično ali ni.

Triton je v starejših mythih podoba šumečega morja, in ravno tako občega obsega, kakor Nereus, Phorkys in Thamas.

*) Ribo po nemškem „Barsch“ imenovana se veli po slovenskem zavoljo svojih ostrih plavut — osterž ali pa: ukun, okun, sansk. ač, spitzen, schürfen, lat. acutus, acus, slov. ok, uk, Spitze, primeri imena koroških gor: Ukviča, Ukva, gregorlji ok, brunahen ok. Od zgor je zelenkasto žolta, po straneh svetla medenožolta s črnkastimi traki po hrbtu in ima plavkaste (violette) in rudeče plavute. Zlo je rodovitna riba (zato symbol plodivnosti). Slovenski Norenci so svojim otrokom po tej solnčnemu bogu posvečeni ribi imena pridevali, kakor lahko bereš na celjskem kamnu: Optimo Maximo. VCONIVS ... inus (Primus?) Beneficiarius Casiani Plauti Proconsulis augusti. Votum solvit lubens merito. Na straniškem spomeniku pa smo našli ime MAENVVS = Men, Rutte.

Pozneje je orjaški sin Amphitritin in Poseidonov. Cicero¹⁾ piše o njegovi podobi: „Qualis ille maritimus Triton pingitur natantibus invehens belluis adjunctis humano corpore.“ Triton je ali na pol morska pošast, na pol človek. Kentauri so se obraževali kot polkonji. „Zur Hälfte mit Gestalt eines Pferdes zur Hälfte mit der eines wilden Waldmenschen,“ piše učeni Preller²⁾. Naša podobščina ima prav prijazno lice. Ne predstavlja toraj, kakor Knabl³⁾ blodi „einen tritonischen Fischcentaur, wie er auch in den pompejanischen Wandgemälden abgebildet (?) ist, nur mit dem Unterschiede, dass er hier in der Linken bloss den Korb, und die Meerschnecke in der Rechten hält, statt sie zu blasen“.

G. Knabl ni nikdar pogledal v virnike, v katerih se Triton popisuje, drugači nebi mogel kaj tako neumnega pisati. Prvič je že neumno, da to podobščino imenuje „tritonischer Fischcentaur“, ker Centauri niso nikdar imeli perot.

Tritona pa nam popisuje Apollonij⁴⁾ moža z ribjim repom. Pausanias⁵⁾ piše o njem, da ima glavo z morskim biljem opleteno, in da je njegovo truplo z ostrimi luski pokrito, da ima velika usta, in živinske zobe, luskaste roke, na prstih kreplice, na vampu plavute, in da v rog puha. Naša podobščina nič kar takšnega ne kaže. Iz Ovidievega⁶⁾ popisa se vidi, da se na sinjih konjih pelja, od ribjega repa nič ne pove, ravno tako Claudian⁷⁾ in Philostrat⁸⁾. Na starih dnarjih se najde z Neptunovo trisulico⁹⁾, na ednem kamnu je viditi, kakor Venero nese na ramah¹⁰⁾. Nonos¹¹⁾ piše, da se spodnji del njegovega trupla razkala u dva ribja repa, in da ima srpno podobne plavute. Mi smo vse Tritone popisali, kakor so nam je stari pisatelji izročili, ali umetniki obraževali, ali naši podobščini ne najdemo nič sličnega. Pa g. Knabl reče, da je takošen „tritonischer Fischcentaur“ obražen na pompejskih stenskih slikah. Jaz nisem tako srečen bil v delih, ktere od tih ostankov staro-italske umetnosti govorijo, ga v takošni podobi najti. Winkelmann¹²⁾ ima enega z rakovimi škarjami. Med pompejskimi je scer eden, kateri ima konjske noge in trobi v morski rog, ali drugi atributi mu manjkajo.

V drugem delu¹³⁾ pa vidimo žoltega riborepatega konjomoža s povzdignjenim kormilom, ali brez peroti in pleterčice s sadjem napoljene.

Pa kaj bi tudi kogar nagibalo v stari Solvi, kjer ni morja, postavljati Tritonu spomenik? — Tritoni so le prebivalci morja, in so, kako Preller¹⁴⁾ lepo piše: lebendige Bilder der rauschen-

¹⁾ De natura Deorum I. 28. ²⁾ Preller. Griech. Myth. II. 13, 14, 135, 270.

³⁾ Knabl v „Schriften des historischen Vereins für Innerösterreich“ I. 40.

⁴⁾ Apollon. Rhod. IV. 1551. 1670. ⁵⁾ Pausan. X. 21. 1. ⁶⁾ Ovid. Her.

VII. 50. ⁷⁾ Claudian VI. cons. Honor. 377. ⁸⁾ Philostrat Icon. I. 25.

⁹⁾ Wilde, Gemmae antiquae 133. ¹⁰⁾ Thom. Brand. I. 127. ¹¹⁾ Nonos,

43, 204. ¹²⁾ Monum. inedit. pag. 25. ¹³⁾ Winkelmann Tom. I. tab. 44.

Tom. II. tab. 50. ¹⁴⁾ Griech. Mythol. I. 377.

den, tönenden, wandelbaren Meeresfluth mit den geheimnissvollen dämonischen Kräften und Gestalten seines Innern und seiner Tiefe.

Naša podobščina drži pletrčico sadja v rokah, ali kakošno sadje bi vendar Triton prinašal iz morja, ktereга grški pisatelji zmirom kot nevarno požrešno pošast popisujejo? Menda bisere? Ali podobščina kaže, da nima biserov v roki.

Ta podobščina ne predstavlja druga, kakor slovensko solnčno božanstvo, katero vsaki dan iz morja vstaja, brzo kakor konj in sokol leti po nebu in ljudem obilno blagoslova iz roga*) obilnosti podeluje in sad zemlje pomnožuje.

Kako je bilo rečeno, je tudi retranski solnčni bog Rade-gast bil obražen kot možak v pliskavico se končajoč, in tudi druge symbole kakor jastreba ali sokola, sadje (grozd), morskega polža**) (znamnje roga obilnosti, ali svojega vstajanja iz morja) najdemo na njegovi darivni skledi.

Razun tega nahajamo na slavjanskih spomenikih še druge solnčne symbole, kakor solnčno glavo pod katero leži delfin z levskimi tacami in jastrebovim kljunom,¹⁾ jastreba ali sokola v družbi grozdja²⁾ in trsovja, solnčnega boga s prerokovavnim kotličom,³⁾ kot boga godbe piskajočega v pišalko⁴⁾, kot boga žetve z vinjekom in prerokovavnim kotličem⁵⁾, kot premagavca zime nosečega na rami vepra in korpič sadja⁶⁾, itd. Ker te podobščine v solnčno častje spadajo, ter tudi gore omenjena.

Da takošne symbolike grška in latinska mythologija nepoznate, in v keltski konj spada v častje ženske boginje Ceriddwen in ima celo različne attribute, ter bode neskončno težko starinoslovcem ugajalo iz gore rečenih mythologij to symboliko naravno in razumno razlagovati.

Ta spominek prav živo predstavlja idejo starih Slovanov, kako solnce vsako jutro iz morja vstaja,⁷⁾ hitro ko konj in sokol po nebu beži, ljudem podeluje iz roga obilnosti zemlje sad s pomočjo mokrote, kako solnčni bog na morju, ktereга symbol je delfin, razžene megle, in je prikladno stori za

*) Rog v rokah Svetovitih se je tudi rabil za prerokovanja. Tudi solnčni bog Pogoda ima rog med retranskimi spomeniki.

**) Lušturo tudi ima u rokah indiški solnčni bog Kršna kakor tudi ognjeno kolesce (Sonnerat Tab. XLV). Učeni N. Müller imenuje ta symbola: „das Bild von Wasser und Feuerverein“ (Glauben der Hindu, str. 599). Morski polž na Radegastovi darivni skledi ima toraj enak pomen. Kakor v slovanskem mythu je solnčni bog združen vodo, tako tudi v indiškem.

1) Muchar, Gesch. der Steierm. B. I. Abbild. Tafel XI, 22. 3. 2) Muchar, l. c. Tafel XI, 22. Fig. I. 3) Idem. Tafel 13. Fig. 15. 4) Idem. l. c. Tafel XIII. Fig. 16. 5) Idem. l. c. Tafel 15. Fig. 33. 6) Idem. l. c. Taf. 15. Fig. 32.

7) Primeri: Kršna, Narajana, der ob dem Wasser schwebende, dalje egyptskega: Hora iz lote (Lotosblume) symbola vode — mokrote rastečega. Pis.

brodarijo, zato ga med sekovskimi kamni nahajamo, kako ima poleg drugih solnčnih atributov postavim: sulice, škita, bodeža, tudi ladjo, v rokah pa drži trak (jadrilo?) (glej Muchar l. c. Tafel: 16 Fig. 44.).

Ladja je tudi symbol solnca, in nima je samo solnčni bog Germanov Skeaf (Müllenhof, „Zeitschrift für deutsches Alteth.“ VII. 418 itd.), temoč tudi indiški božanstvi Ačvinau („die ersten Lichtstrahlen des Morgens“) se peljata na ladji. Delfin in riba ste toraj izpričena v mythu slovanskem, in ker sem oziraje se po keltskih spomenikih ni našel takošnih kombinacij solnčnih symbolov s symbolom vode, morja — ribo in delfinom, kakor je najdemo na norenskih spomenikih, in ker tudi iz grške in rimske mythologije se te kombinacije ne dajo razlagati, ter so izključivo slovanskega početka, in le slovanski mythus daja ključ za odpiranja te symbolike, in le v slovanskem mythu nahajamo združenja solnčnih symbolov s symbolom vode — morja.

Slovanski solnčni bog Radegast, kateri ima delfina za atribut, nas opominja, kakor sem rekel na grškega Appolona z priimkom: Delphinios. V Delphi in Delosu nahajamo povesti, o občestvu bogov z Hyperborejci (Welcker, Griechische Götterlehre I. 500. II. 248). Herodot (IV, 32—35) piše, da Delijanci pripovedujejo o žrtvenih darovih, ktere Hyperborejci v pšenično latovje zamotane v Delos prinašajo. Kje so ti Hyperborejci stanovali, je Herodot ni mogel zvediti, ako ravno je pri Skyti pozvedaval. Herodotovi Skyti pa so bili Skoloti, kateri so od Dunaja do Dona kraj črnega morja stanovali, ter od črnega morja do virov Buga, Dnjestra, in 100 geografičkah mil gor proti Dnjepriu. Ti Skyti niso ničesar znali povedati od Hyperborejcev. Vendar grški pisatelji trdijo, da so ti žrtveni dari bili do *Skytov* prinešeni, in da so po tih s pomočjo zapadno stanovajočih narodov prišli do adrianskega morja in od onod v Dodono — mesto v Epiru stoječe.

Stari Grki so tedaj Skythe tudi na drugi strani Europe iskali, in res Strabon (Geog. I.) pod Skyti vse proti severu stanovajoče narode zapopada, in Plinij (IV. 25) naravnost piše: „Scytharum nomen usque quoque transit in Sarmatos atque Germanos.“ Zato Dion (38, 10) germanske Bastarne imenuje Skyte, in poznejši Trebellius Pollio (Claud. 6, 12,) celo Peukine in Gothe. Omenjeni darovi so šli proti zapadu do adrianskega morja, gotovo ni zapadno v ravni črti od Haema, temuč proti severo-zapadu. Hyperborejcev toraj ne smemo bolje proti iztoku iskati, kakor Neure, kateri so na Skolote mejašili, in tudi ni za timi v daljnem severoiztoku, ker tako bi mogli ti dari po dobro znani poti med Dnjeprom in Bugom nad črno morje iti.

Ti Hiperborejci so torej iskati v okrožji Visle, tam še je cvetelo poljedelstvo, in pšenica rasla, v ktere latovje so žrtveni dari zamotani bili. Barth (die alteutsche Religion II. 3.) misli na deželo, v kateri so jantar (Bernstein) nahajali, in Welcker (Griech. Götterlehre II. 350) misli, da je u pšenično latovje zamotani dar (*ἱερά, sacrium*) bil jantar. Jantar so po Hesiodu Grki že v devetem stoletji pred Kristom poznali. Herodot (III. 115) govori o jantaru kot o občeznani trgovinski reči. Domovina jantaru je pruski bok, posebno Samland. Tam so živeli stari sorodni Prusi in Litvani, kateri ta svetli kamen imenujejo gantar, gantaras, genter, iz ktere rusko jantar^{*)}. Njihovi sosede so bili Venedi = Slovani, kateri so ga po sorodnih plemenih po starodavni cesti, ktera je držala črez polske ravnice Karpate, vahsko dolino — črez pglavitne mesta: Calisia (Kališ), Charrhodunum (blizo Krakova), Carnuntum (pri Hainburgu) — v Panonio, in ondonod do jadranskega morja spravljali. Grki so imeli iz starih časov povest, da jantar iz zemlje Venedov, v kateri Eridanus v severno morje teče, pride. Po mnenju Šafarikovem in Baijerovem je Eridanus reka Duna, ktera se je prvije velela Rudon, ktere ime so Grki popačili v Eridanos (obširnije Šafarik, Slaw. Alterth. I. 102—108.) Prav dobro opazuje učeni Barth (Altteutsche Relig. II. 3) „Die Völker, durch welche die Gaben fortgebracht wurden müssen verwandte oder doch freundschaftliche gewesen sein.“ In to so tudi bili. Cesta od baltičkega morja je peljala kraj Visle skoz zemljo Osov. Osi so bili panonsk rod različen po jeziku od Sarmatov in Grmanov, in stanovali na panogah manhartske gore, od onod je cesta držala prek Dunaja skoz Sabario Petovio, Emono na jadransko morje. V vsih tih pokrajinah pa nahajamo Slovane kot prvotne stanovavce. Še le okoli leta 400 pred Kristom so to vez južnih in severnih Slovanov pretrgali Kelti prišelci.

Gore je bilo rečeno, da so Delijaneci se hvalili z občim Apollonvim častjem z Hyperborejci. Ta Apollon Delphinios, kateri je delfina imel za atribut, ni imel sestre Arte-

*) Po Pliniji (Hist. nat. XXXVII. cap. 2) se je jantar (electrum) pri Skythih tudi velal „svaliternicum“. Ta beseda je čisto slovanska. Svar — sval, pomenja svetiti, splendere, zato ime božanstva: Svaroh. Ker je ter suffix nominis agentes, ter svaliter pomenja: splendorem faciens, nik je dalnji tvarivni suffix; primeri: viternik iz korenike vi in suffixov: ter in nik, toraj svaliternik po pomenu in obliki čisto slovanska beseda. Ako Plinij to besedo imenuje skythsko, ter se mu to s gore Skythih rečeno opazko pojasnuje. Plinij reče da „svaliternik“ je bil fulvum electrum. Plinij na onem mestu reče da „sucinum“ pri Skythih se veli „sacrium“ kar sopes litavskoslov. beseda sakas, smola slov. sok, sikati itd.

mide. *) (Welcker, Griech. Götterlehre I. 500). Ta okolščina je važna. Tudi slovanski solnčni bog je brez sestre.

Keltskega in grmanskega solnčnega boga ne nahajamo z delfinom, toraj delski Apollon ni mogel biti v sorodnosti z solnčnimi bogovi tih narodov. Skyti so darove prijemali od njim nesorodnih Hyperborejcev, toraj tudi skytski Apollon ni sorodnik grškega.

Sarmati še so l. 633—605 prišli iz Medie (Diodor Sic. II. 43), in niso se nikdar razširili do domovine jantara, toraj tudi pod Hyperborejci nimajo se zastopiti Sarmati. Drugih narodov pa v oni dobi ne pozna zgodovina v tem okrožji. Ako je žrtveni dar bil v pšenično latovje zamotani jantar, ter je do Grkov le prišel po Slovanih, kateri tudi v svojem mythu imajo z grškim Apollonom Delfiniom enakega solnčnega boga, ubijavca: sani Černitre. Kakor je ta žival tudi v severno-slovanskem mythu ženskega spola, tako tudi Pythe (Drachin) san („ljuta san“, v Libušinem soudu), katero je ubil Apollon Delphinios (Welcker, Griech. Götterlehre I. 500).

Ali še eno analogijo nahajamo v delskem in severno-slovanskem solnčnem bogu. Pindar (Pythia. X. 46—75) pripoveda da so Hyperborejci svojemu solnčnemu bogu osle darovali. Tudi v Delphih so Apollonu osle darovali, in sicer so zavoljo dodeljene zmage v tempelnu medenega osla postavili (Corpus inscript. pag. 807. Pausan. X. 18. §. 3) in Callimachus (Fr. 187. 188) piše, da se Apollon veseljuje čez hyperborejsko oslovsko žrtvo. Osel je hotivna (geil) žival, zato je postal symbolom rodenja in plodnosti.

Indi darujejo boginji zemlje, boginji rodovitnosti Nirriti osla, osel je bil Priapu posvečen, in rimske žene so boginji zemlje darovale pogačo, na kateri je bil osel obražen (glej Schwenck, Sinnbilder der alten Völker, str. 91—96.) Ker je solnčni bog — bog plodnosti, rodenja, rodovitnosti ter je daritev osla, tako naravna, kakor daritev kozla, berana in bika.

Darovanja oslov tudi nahajamo pri Slovanih, in sicer česka povest pripoveda, da je čarobnica velela Neklanu zaklati osla, ako hočejo čez Vladislava zmagati (primeri Grimm Myth. 43). Toraj tudi tukaj, kakor pri Grkih so osla darovali, da dobijo zmago, in komur drugemu, kakor solnčnemu bogu, ker ta je bil pri Slovanih tudi bog boja in zmage.

V pšenično latovje zamotano žrtvo ste iz prvega v Delos prinesli dve hyperborejski devici (Herodot 4, 32—35)

*) Artemis je po Welkeru (Griech. Myth. I. 562) in Laueru gospodinja lune. Slovanskemu solnčnemu bogu je mesec brat, primeri: Kriki (Kroko) in Čislbog na retranskih spomenikih.

katere so Delianci po grškem imenovali: *Hyperoche* in *Laodike*. Te devici je spremljalo petero mož, katere so imenovali *Περφερέες* in pozneje: *ἀμαλλοφοροί*, to je: nošci latovja. *Perpherées* pomenja: „Die Herumführer“.

Pozneje, ko niso device večkrat nazaj prišle,*) so Hyperborejci pošiljali te žrtvine darove po sosednih narodih. Zakaj niso prišle nazaj? Grki so nje vsikdar z veliko častjo sprejemali, in njim tudi darove davali, katere so svojemu narodu izročevale. Mela (III. 5) in Plinij (IV. 26) mislita, da so ljudstva, katere so zmes stanovala, nje vjeli. To bi vtegnilo v oni dobi se zgoditi, ko so keltska, grmanska in sarmatska plemena pretrgale vez med baltiškimi Venedi in norensko-panonskimi Slovani.

To pošiljanje hyperborejskih darov v Delos priznajo vsi kritični starinoslovci, in ostroumni O. Müller reče: „Unmöglich ist alles dies bodenlose Dichtung“ (Dorier I. 272). „Jaz mislim, da so Grki okoli 600 pred Kristom na boku jadranskega morja (v Tergeštu ali Akvileji?) se spoznali s slovanskimi Karni in Norenci in po tih dobavljali jantar, katerega so panonsko-norenski Slovani prijemali od baltiških Venedov. (Glej obširniše Šafarik, Slov. starož. I. 13). Tukaj so tudi lahko spoznali enakoličnost svojega Apollona delphinia, kateri je, kakor severnoslovanski solnčni bog Radegast bil bog kupcev, saj Helmold piše, da so solnčnemu bogu Svetovitu polabski kupci velike daritve doprinašali, in ni prvlje se podali na morje, dokler niso njegovega orakula poprašali. Pozneje so, kakor je rečeno bilo, se sarmatski in keltski tudi germanski rodovi med baltiške in panonsko-norenske Slovence vrinoli, in tako so trgovina z jantarom in sveti darovi šli po drugi poti kraj Dnjestra nad črno morje.

Tako bi se tudi razjasnila okolščina, da med retranskimi starotinami nahajamo srebrno štanžico na kateri vidimo kodrastega mladiča, kateri v levi roki drži jabelko, symbol ljubezni, v desni pa listnato vejico. Po stanžici se vleče kači podobna črta (kača je symbol plodnosti), in na enem šteklu vidimo ptiča (laboda?) na drugem grozd (Masch. Fig. 30 §. 195). Na štanžici pa je napis z grškimi črkami: *ΟΠΩΡΑ*.**) Ta beseda pomenja: 1. heisseste Zeit im Sommer, 2. Blüthenzeit des Lebens, 3. Früchte von dieser Jahreszeit, besonders Baum-

*) Po povestih Deliancov sta dve devici v Delosu umerli in njima v čast so na grob delianske dekleta odrezane vlasi polagale, ravno tako mladenči, kateri so vlasi z nekakšnimi zeli ovijali (Barth l. c. str. 17 §. 10) *Hyperoche* = prenašavka *Laodike* = Ludopravda.

**) Diodor (II. 47) piše: „Po starih sporočilih so Hyperborejci v veliki prijaznosti živeli z Grki. Več Hellenov je k njim prišlo in so tam posvečene dare pustili z grškimi napisi. Jezik Hyperborejcov je bil poseben itd. Gore smo slišali, da so Hyperborejci dare v latovje zavijali.

früchte, Obst, Traube itd. Thunmann (Untersuchungen über die alte Geschichte einiger nordischer Völker, Berlin 1772 pag. 362) sicer misli, da je to štanžico vtegnil kakošen Slovan v Greciji dat napraviti, kamor so polabski Slovani leta 527 in 582 po Kristu hodili kot trgovci, drugi so mislili, da so v Retri tudi imeli Grki svojo vežo, kateri so po Adamu bremskem (II. 19) v polabsko-slovanskih mestah posebno v Jumni bili kot trgovci se naselili. Ali meni ni znano grško božanstvo Opora, in tako bi vtegnila ta štanžica biti al ostanek ali pa ponarejena po prvi od Grkov podarjeni, katero so iz Delosa prinesle „hyperborejske device“. Slovanski Apollon ima tudi druge ednakosti z delfiškim. Obema so bili labodi posvečeni, dalje jastreb (Aclian X. 14) jelen in gavran.

Jaz sam tukaj novo misel sprožil o „Hyperborejcih“ in njihovem Apollonu, naj drugi dalje preiskujejo. Ako je Nemeč Barth (altteutsche Religion II. 84 itd.) v njih mislil Nemce najti, se meni ne bode zamerilo, ako v njih Slovane iščem, saj tudi nekoliko dokazov, kateri ravno niso zavrči, na svetlo spravljam.

Saj stari grški pisatelji so že vse kar je onkraj Häma ležalo, običavali „hyperborejsko“ imenovati.

Pišejo tudi, da je v deželi „Hyperborejov“ bilo dosti zlata. In kje ga je bilo v starem svetu več, kakor v Noriku okoli Noreje? Tudi ta okolščina je premišljevanja vredna. Takošni dokazi veljajo več, kakor vsi citati iz grških pisateljev, katerih nekteri stavljajo Hyperboreje nad Ural, drugi v globoki sever, tretji na vire Dunaja itd. Prvotni Grki so gotovo ni dalje mislili kakor prek Häma, od kod jim je Boreas pripuhal.*)

Prek Häma pa so stanovali do Kolpe illyrski rodiči, za njimi pa gor do baltiškega morja Slovani in za nje je toraj tudi ime Hyperborec bilo prikladno. — Žrtvene darove ste prinesli dve devici. Gotovo to niste bile dve prosti devici, temoč božanstvom posvečene. Herodot razločuje tri dobe. Nar prvlje ste prišli devici Arge (Svetlana) ali Hekarge (Dali-

Tako je ta dar hyperborejskega Apollona stregel na rodovitnost silja, žita in ker v času „*πρωρα*“, silje dozori se, ter je dar celo prikladen, saj solnčni bog pospešuje in udeleuje u rodovitnost, u sad in plod „*πρωρα*“.

*) Callimachus (Hymnus in Delum v 65.) Apollon. (Argon. I. 820) stavljata domovino Boreasa v Thrakijo, tam je imel sedem dupelj, v kateri so konji Aresovi stali, in v kateri je bil vetra početek. Kakor so Delianci pravili je delos bilo hyperborejsko ime. Ako je to res, ter so že prebivavci Epira bili Hyperborejci, dalje Geti ili Daki, ker v dnešnji škipetarščini diel pomenja solnce, toraj Delos solnčni otok, na katerem je stal hram boga solca. Po Dioskoridu se je v jeziku Getov velel bien dielia (*δελια*) toraj solčanica, primeri belen belinuntia bogu Belenu posvečena trava (Diefenbach, Celt. Nr. 316.)

svetla) in Upis, Opis*), potem Laodike in Hyperoche spremljane ad Perpheréceov, slednič so bili darovi poslani. Božanstvom posvečene device tudi nahajamo pri Slovanih, kateri so važne posle pri verozakonskem častju in drugih svetih obredih opravljale. Jaz samo opominjam na „dve včglasne děvě“ v Libušinem sodu, o kterima pišeta obširnije Palacky in Safarik (die ältesten Denkmäler der böhm. Sprache, str. 95).

Od adrijanskega morja so darovi šli čez mesto Dodono, katero je v Epiru stalo (Barth, altteutsche Religion II. §. 3. 4), od onod proti južni Thessalii v melski zaliv (Busen) kjer so device v barko stopile in čez Eubéeo, Karystos, Geraestos, Tenos se v Delos pripeljale (Barth, l. c. str. 11. 12. 13).

Mi toraj nemoremo misliti, da bi Hyperborejci bili proti Uralu stanovali, in Pausanias (I. cap. 31. §. 2) je toraj hudo zmešarijo napravil pisaje: da se pozneje, ko niso več Hyperborejci po devicama pošiljali darov, nje izročevali Arimasom, ti Issedonom, od kterih so nje prijeli Skythi in v Sinope poslali, kjer so nje Helleni sprijeli in v Prasio prinesli, od onod pa Atinjani v Delos. Tudi Pausanias (V. cap. 7. §. 4) imenuje devici Opis in Hekaerge, in in nje ima za „hyperborejski,“ ali kako je mogel Hyperborejce zadi za Arimaspi in Issedoni postaviti ne zapopadem. Herodot drugega pota ne pozna kakor čez adrijansko morje, in vendar je Herodot bliže stal povesti kot starejši pisatelj. Herodot postavlja Issedone iztočno od Argippaeov, in ti so stanovali v dolinah uralskih (IV. 25), Plinius (VI. 19) in Strabon (XI) nje stavljata kraj Jaxartesa, tudi Solinus (cap. 15, §. 13) piše, da so Issedoni prebivali na desnem bregu imenovane reke. Zelo neumno bi bilo misliti, da je naj bližnja pot v Delos skoz zemljo Argippaeov, Thyssagetov, Skythov v Sinope, in od onod v Delos. Da bi Hyperborejci, kakor Pausanias hoče, bili za Issedoni stanovali, kako je toraj mogoče bilo, da so prvlje, ko še so Hyperborejci darove po devicama pošiljali, ti darovi šli čez adrijansko morje v Dodono? Jeli je pot od Jaxartesa nad adrijansko morje v Delos nar bližniša? Kdo bode kar takošnega trdil? Ako so pozneje ti darovi bili po sosednih ludstvih dalje spravljeni do Phanogorie in iz tega pristanišča v Sinope, kjer so nje Grki vzdignoli in v Delos peljali, ter so tje prišli po cesti, ktera je držala od Visle med Dnjeprom in Bugom.

Po Platonu (Axiochus, Tom. IX. pag. 412) so našli od Xerxesu za brambo Delosa poslani možaki tam médene table,

*) Imena: Arge = Svetlana, Hekaage = Dalisvetla, Dalizara, die fern — weit hinleuchtende Opis, Vergeltung ehrerbietige Scheu, Furcht vor der Rache der Götter, pričujejo, da ste te devici bili v službi solnčnega boga Hyperborejcov.

katere ste Opis in Hekaargos od Hyperborejcev prinesle, na katerih je bil nauk zapisani, da duše umrlih pojdejo v kraljestvo Plutonovo, katero je pod zemljo, ker ta leži v sredini sveta, nebo pa ima kroglo podobo, v ktere ga gornjem delu stanujejo nebeški bogovi, v dolnjem pa podzemeljski. Tukaj se obsojujejo, dobri pridejo na polje zveličanja veselja, hudobni pa v črni chaos.

Tudi v tej povesti nahajamo slovansko vero. Hudobni so v peklu, v kraljestvu Črnoboga, zveličani pa pridejo na nebeško loko, na zeleni travnik na stekleno goro, v raj.

Hyperborejske povesti sežejo v naj starodavniši čas Olena, kateri je hexameter prinesel v Grecio in pesme sestavil v čast hyperborejskim devicam in narmanje 1300 pred Kristom živel (Barth. l. c. str. 66). Herodot, kateri v petem stoletji pred Kristom živel, ni mogel nič več gotovega zvediti o Hyperborejcih, znane so mu samo bile tempelske povesti o darovih hyperborejskih. Ni toraj čudovitno, da so pozneje pisatelji toliko basnovali o njih in je v Hispaniji, Germanii, v nar globejem severu in celo prek Jaxarta v Azii iskali, in čudovitne reči o njih zapisovali. Jaz tukaj samo še nekoliko povest omenjam. Po Herodotu (I. 78. Cicero de Divinat I. 41. Plinij XXX. 2) je prišel od Hyperborejcev nekakšen Telmissos, kateri se je v Karii naselil, in mesto Telmissos utemeljil. Tam je stal slaven hram Apollonov, in njegovi duhovni so bili daleko razglašeni gatači in vidovine posebno so znali iz letanja ptičov gatači. Ali ime Telmissos ni slovansko? Primeri: telma, os, tolmačiti, interpretari, telmač interpres. Po slovanskem bi se njegovo ime glasilo Telmis ali pa Telmiš. Korenika besed: telma, tolma, tolmač je tel nemšk: zal v zälen erzälen, staroškand. tal. Znano je, da so Slovani tudi iz letanja ptičov gatali, in da so se ti gatači veleli pri starih Čehih: ptakopravci (Mater verb. s. v.)

Po Stefanu byzant. (pag. 259) je Apollon z Themistisjo hčerjo kralja Hyperborejskega Zabia rodil sina Galea, po katerem Galeoti rod*) v Sicilii ali Attiki ima svoje ime. Grki so vse tuje imena v svoj jezik prestavili, tako tudi ime Galeotes (γαλεώτης) kar pomenja arsičo, martinčeka (Eidechse). Ta žival tudi spada v častje Apollonovo, in mi jo tudi smo našli kot atribut slovanskega solnčnega boga**). Tudi stari Litvani (Nar-

*) Po sporočilih starih pisateljev je Galeos dodonoski orakel popraševal, kam bi se podal. Orakel mu odgovori naj se poda proti zapadu. Tako je prišel v Sicilio in je tam Apollonu postavil hram, njegovi potomci Galeoti so potler sloveli kot vidovine in razlagavci sanj. Ker grška basen da Galea v Dodoni orakel popraševati, ter je to znamenje, da so si Hyperborejce v sosesčini starih Illyrov mislili, toraj proti severu evropskem ni pa proti Jaxartisu.

***) Arsiče ne najdeš samo med bodričkimi starotinami, temoč tudi na rimskoslovenskem spomeniku sekovskem v družbi drugih atributov solnčnega boga kakor kokota, kače itd. (gle: sliko v moji mappi). Pisat.

butt, pag. 145—151) so arsiice v veliki časti imeli kakor tudi žaba. Žaba (Frosch) je symbol mladoletja pri Egypčanih (Schwenck, Sinnbilder 132) in tudi attribut Apollonov. Kako čudovito se skladata imena Zabios in Galeos žaba in arsiica martinček! Apollon rodi s Themistisjo hčerjo hyperborejskega kralja Zabia sina Galea.

Že ime Themistis opominja na gatanje, vedežvanje, ker *θεμιστεία* pomenja prerokovanje. Prerokovavne živali žaba in arsiica (galeotes) sta po crkvenih legendah prišle v rodbinstvo Apollonovo. Solnčnemu bogu posvečeni živali postanete testom in sinom Apollonovim! —

Ni samo pri Litvanih (Narbutt l. c.) temoč tudi pri Slovanih nahajamo častje aršic in žab. Žabica zelena pred Jurjevom vlovljena naznanja vreme, je po takem symbol mladoletja, pa tudi žabji rod auha (Kröte) je služila za symbol v basenstvu starih Slovanov. Čehi so častili podzemeljskega boga Zelona, kateri je v podobi auhe (Kröte) varoval podzemeljske zaklade. Ne morem vsih vraž omeniti, ktere še sadaj slovenske proste žene gojijo s posušenimi auhami.

Hyperborejske povesti so zmirom bolje značaj basničen dobivale. Kar Clemens Alexand. (Strom, stran 305) in Cyrillus (advers. Just. IV. 134) pišeta o legi te zemlje o njeni prijetnosti itd. nima historičnega temelja.

Po vsih vestih, ktere nam je Pytheas (Strabon. VII.) ohranil, so Hyperborejci živeli kraj baltiškega morja. Tam je domovina jantara, kateri je nastal iz solz Apollonovih (primeri Barth. l. c. II. §. 46). *)

Hellanik, kateri je 12 let starejši, kakor Herodot (Gellius Noctes attic. XV. 23) piše o Hyperborejcih, da so oslABLJENE starce vmorili. Tega običaja ne nahajamo samo pri starih Nemcih, temoč tudi pri Slovanih in Prusih (Kreuzler, Aniquit pag. 148. Hartknoch Pruss. Disert. XIII. pag. 188.)

Tudi pobožnost, pravičnost, miroljubivost, prostost življenja, ktere kreposti se hvalijo na Hyperborejcih, hvali Prokop na Slovanih, in Helmold piše o Korotanih (I. 1) da so službi božji udani, in da ni častivrednejšega in pobožnejšega ludstva, ktero bi duhovnim večjo poštenje skazovalo, kakor so Korotani. Enako hvali Adam bremski

*) Stari pisatelji pišejo, do so Hyperborejci potomci Titanov to je orjašev; jeli bi se tukaj nebi smelo na Velete = Titane — orjaše misliti? Ptolomaeus (III. 5.) že Veletov (*Οὐέλευ*) omenja in sicer na pruskem boku med ustjem Visle in Niemna in Vindove, toraj u domovini jantara. Vol, Vol — Velet, Volot pomenja v slovanščini titan, gigas, zato so Skandinavci slov. mesto Volin prestavili v Jumna Jomsburg škand. i o m. i u m, velet, Riese. Pisat.

prebivavce mesta Volina (Jumne) pisaje, da, kar se lepega za-
držanja in gostoljubivosti tiče, se težko bode ludstvo najšlo, katero
bi poštenejše in postrežljivejše bilo (II. 19).

Toliko sem nakanil sprožiti o Hyperborejcih. Ne postav-
ljam tih mnej kot apodiktično resnico, samo da ostroumniji izpra-
ševavci po tih nitih v labyrintu hyperborejskih basen do svetlej-
ših in resničnejših rezultatov pridejo.

Poženčanovi spisi.*)

II. Razdelek.

Sled Slovencev po zemljopisu stare Evrope.

Ime Sloveni, Slovani, Slovenci.

dklé, kje in v kacic oblikah je najti ime Sloveni? Zaslišimo
o tem nekte ne najstarših prič po vrsti njih dob in kolikor je mo-
goče po tujih in domačih virih razločene. Kar tiče inostranske
vire, je že naprej opomniti, da to ime v njih pride v dvoji obliki
na dan; zdaj z glasnico *a* zdaj z glasnico *o* v korenini. V grških
virih je to ime brati v bukvah Ptolomeja najstaršega pisatelja, pri
kterem to ime na dan pride v obliki ΣΤΑΥΑΝΟΙ namest ΣΤΑΑ-
ΥΑΝΟΙ, pri Prokopi navadno Σκλαβηνοι, in blezo dvakrat Σκλαβινοι;
pri Menandri Σκλαβηνοι, Σλαβηνοι, pri Mauricii Σκλαβοι; pri Theo-
filakti Σκλαβηνοι, pri Kedreni Σθλαβοι, pri Konstantini Porfiroge-
neti Σκλαβοι, Σκλαβηνοι, Σκλαβινοι, i tako je dalje pri družih Grkih
zdaj ena zdaj druga izmed do zdaj napeljanih pisav, zraven pa
že pri Ptolomeji Σουοβηνοι, v nekterih rokopisih Σουοβηνοι, t. j.
Sloveni, i v životopisi svetega Klemen a od meniha Theophylakt-a
v X. stoletji Σθλοβηνοι, σθλοβηνικος. V latinskih virih najdemo pri
Jornand-i Šclavi, Šclavini i. t. d. na enako vižo; zraven pa v ne-
kojem svediteljstvu kralja Ljudvika od leta 860 Slougenzin, to je
Slovenčina, (deželo Slovencev). V zapadno in južno evropejskih
jezikih, švedski slaf, angležki slave, francozki esclave, španski
esclavo, italianski schiavo.

*) Prvi razdelek „Sled Slovencev med nekdanjimi narodi“ je natisnjen v leto-
pisu Matice slovenske za leto 1868 st. 3—39.